

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

59-2

BRNO 2018

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis
Peer-reviewed journal

Ročník 59
Volume 59

Číslo 2
Issue 2

Předseda redakční rady
Head of editorial board

Pavel Kouřil

Redakční rada
Editorial board

Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski,
Alexander Ruttikay, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliačik

Odpovědný redaktor
Editor in chief

Rudolf Procházka, Petr Škrdla

Výkonná redakce
Assistant Editors

Hedvika Břínková, Zdenka Kosarová, Šárka Krupičková, Olga Lečbychová,
Zuzana Loskotová, Ladislav Nejman, Zdeňka Pavková, Rudolf Procházka,
Stanislav Stuchlík, Lubomír Šebela, Šimon Ungerman

Technická redakce, sazba
Executive Editors, Typography

Azu design, s. r. o.

Software
Software

Adobe InDesign CC

Fotografie na obálce

Uherské Hradiště, Mariánské náměstí. Falzum arabské mince z druhé poloviny 8. století (obr. 81, str. 277).

Cover Photography

Uherské Hradiště, Mariánské náměstí (Square). Falsum of the Arabic coin from the 2nd half of the 8th century (Fig. 81, Pg. 277).

Adresa redakce
Address

Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.
Čechyňská 363/19
602 00 Brno
IČ: 68081758
E-mail: pv@arub.cz
Internet: <http://www.arub.cz/prehled-vyzkumu.html>

Tisk
Print

Azu design, s. r. o.
Bayerova 805/40
602 00 Brno

ISSN 1211-7250 (Print)
ISSN 2571-0605 (Online)
MK ČR E 18648
Vychází dvakrát ročně
Vydáno v Brně roku 2018
Náklad 400 ks

Časopis je uveden na Seznamu neimpaktovaných recenzovaných periodik vydávaných v ČR.
Časopis je uveden v citační databázi SCOPUS a na seznamu vědeckých časopisů ERIH PLUS.
Copyright ©2018 Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i., and the authors.

BRNO (K. Ú. TRNITÁ, OKR. BRNO-MĚSTO)

Dornych, Přízova ulice – areál někdejší továrny Vlněna. Středověk, novověk. Svratecký náhon, kulturní vrstva. Záchranný výzkum.

Výzkum v areálu bývalé textilní továrny Vlněna, který prováděl Ústav archeologické péče Brno, v. v. i., a Archaia Brno, z. ú., pokračoval v roce 2017 od měřící ledna v ploše budovy H (jihozápadní roh areálu), kde se podle očekávání podařilo zachytit část koryta zaniklého Svrateckého náhonu, který je v písemných pramenech doložen již od vrcholného středověku. V prostoru plochy 2 byl následně odkryt úsek náhonu v celkové délce cca 30 m, šířka regulovaného koryta pak dosahovala až 6 m. Zásypové vrstvy náhonu byly postupně odebírány od nejmladších (pol. 19. století) po nejstarší až na dno koryta (16. století). V mocném souvrství se vyskytovaly značné kumulace především novověké keramiky, včetně celých nádob, četné pozůstatky zvířat, mezi kterými dominovaly kravské rohy, dále množství drobných nálezů jako jsou mince, svátostky, prstýnky, knoflíky, náprstky, části mosazných kování atp. Ve starších vrstvách z 16.–17. století byly časté nálezy brněnských pohárů. Zajímavostí jsou také dvě lidské lebky nalezené ve vrstvách ze 17. století v korytě náhonu – interpretace jejich výskytu je ovšem zatím nejasná.

Severně bylo také zachyceno torzo tzv. přeložky Svrateckého náhonu (viz níže). V zásypu souvisejícím se zánikem náhonu v 50. letech 20. století byly vyjma recentního odpadu nacházeny četné lahve od piva, vína a limonád s emblémy brněnských stáčíren, prvo-republikové vojenské přezky (jedna také se znakem Slovenského státu).

Při ulici Dornych byly pak zachyceny destrukční vrstvy a planýrky z 15. století, související patrně s destrukcí zástavby během válečných událostí v 15. století.

Od dubna roku 2017 byl archeologický výzkum přesunut na sousední plochu budoucích podzemních Brází pod budovami A a B, plocha 3. Plocha výzkumu byla podobně jako v jarních měsících rozdělena na dvě části. V první, severní části, se nacházely splachové vrstvy s nevýraznými nálezy pravěké keramiky. Identifikován zde byl střep kultury se zvoncovitými poháry, nepočetná keramika z doby bronzové a laténské. Plocha byla prozkoumána opět ve čtvercové síti, zjištěno bylo několik objektů s pravěkým materiálem, který neumožnil bližší dataci. Kromě toho byla v kulturní, případně splachové vrstvě odkryta kostra ve skrčené poloze, její chronologické zařazení ovšem znesnadňuje absence milodarů. Ze středověkých archeologických situací je možné zmínit dva k sobě paralelní středověké liniové žlaby vymezující areál, ve kterém byly zkoumány archeologické situace datované do 2. pol. 13. století. Podařilo se zde také mimo

jiné prozkoumat několik chlebových pecí překrytých povodňovými sedimenty a dále studny s dřevěnou konstrukcí. Přesnější interpretace popsaných situací bude vyhodnocena v rámci zpracování ZAV.

Druhá, jižní část výzkumu, pak zahrnovala opět zaniklé říční koryto (patrně bývalé rameno řeky Svratky), ve kterém se podařilo prozkoumat dalších téměř 70 m délky Svrateckého náhonu až na dno z počátku 16. století (celková délka prozkoumaného náhonu tak dosáhla téměř 100 m). Při severním břehu náhonu byly současně také odkryty přilehlé dřevěné konstrukce obdélného tvaru a trámové srubové konstrukce neznámého účelu (sádky na ryby?, výrobní zařízení?), rovněž z počátku 16. století. Tyto souvisí s nejstarší z dosud zachycených úprav koryta tvořenou soustavou dřevěných kůlů zpevňujících břehy náhonu. V těsné blízkosti koryta, na obou březích, byly dále odkryty přilehlé dřevěné konstrukce z počátku 18. století, které souvisely patrně buď s výrobními aktivitami, nebo mohly být využity jako sádky na ryby. K těmto konstrukcím se váže další fáze regulace náhonu. Jedná se o úpravy koryta tvořené dřevěnými svislými zahrocenými trámy a na ně nabitými podélnými fošnami. Všechny fáze byly doloženy v ohybu náhonu, který byl nejvíce namáhán vodním tokem a musel tak být často opravován. Jedná se o období mezi 1. čtvrtinou 18. století a přelomem 18.–19. století

Současně byly sondážemi zkoumány také recentní zásypy místní tzv. přeložky náhonu ze 40. let 19. století, která byla zbudována v souvislosti s rozvíjející se výstavbou průmyslového areálu a novou parcelací budov. Jihozápadní část námi zkoumaného starého náhonu byla proto celkově zasypána a bylo vystavěno koryto nové, výše položené, z kameno-cihlového zdiva. Trasa se ve východní části stavby částečně kryla se starým korytem, jehož horní části zásypu porušila. K definitivnímu zániku náhonu došlo stejně jako v dalších brněnských částech, mimo jiné z hygienických důvodů, po druhé světové válce.

Pozůstatky regulačních úprav řečiště z vrcholně středověkého období zatím nebyly doloženy. Je možné, že vzaly za své při stavbě mladších fází náhonu, můžou se ovšem také nacházet pod říčními sedimenty v rámci zaniklého ramene řeky mimo trasu novodobého náhonu. Po odstranění spodní vody ze stavební jámy je v roce 2018 v plánu provedení několika pásových sondáží, při kterých bude možné tyto domněnky ověřit.

Ivan Čižmář, Hynek Zbranek, Jiří Zubalík

Resumé

Brno, Dornych, Přízova Straße (Kat. Trnítá, Bez. Brno-město), Standort ehemaliger Textilfabrik Vlněna. Spätmittelalter, Neuzeit. Kulturschicht, Mühlgraben. Rettungsgrabung.

Obr. 38. Brno, Dornych, Přízova ulice. Výřez z katastrální mapy s vyznačením ploch výzkumu a průběhu Svrateckého náhonu.

Abb. 38. Brno, Dornych, Přízova Straße. Ausschnitt aus der Katasterkarte mit markierten Grabungsflächen und dem Verlauf des Svatka-Mühlgrabens.

BRNO (K. Ú. ZÁBRDOVICE, OKR. BRNO-MĚSTO)

Mezi ulicemi Přadlácká a Vranovská, parc. č. 980/1, 980/2, 980/3, 980/4, 980/5. Vrcholný středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

Lokalizace místa je určena body o souřadnicích: S-J-TSK 1160031.12:596849.25, 1160051.89:596849.25, 1160037.40:596779.86 a 1160018.42:596784.63.

V době od února do května roku 2017 uskutečnili pracovníci Ústavu archeologické památkové péče Brno, v. v. i., záchranný archeologický výzkum na pozemcích parc. č. 980/1, 980/2, 980/3, 980/4, 980/5 v katastrálním území brněnské městské části Brno-sever na kastrau někdejší obce Zábrdovice v souvislosti s výstavbou nového bytového domu. Předmětná novostavba byla situována do pásu o šířce přibližně 20 m, který probíhá ve směru zhruba Z–V, napříč střední částí domovního bloku vymezeného na severu ulicí Jugoslávská, na západě ulicí Přadlácká, na jihu ulicí Francouzská a na východě ulicí Vranovská.

Obr. 39. Brno, Dornych, Přízova ulice. Kolmý pohled na odkrytý Svratecký náhon v ploše 3.

Abb. 39. Brno, Dornych, Přízova Straße. Die senkrechte Ansicht auf den freigelegten Svatka-Mühlgraben in der Fläche 3.

Obr. 40. Brno, Dornych, Přízova ulice. Pohled na odkrytý Svratecký náhon v ploše 3 od severu.

Abb. 40. Brno, Dornych, Přízova Straße. Blick auf den freigelegten Svatka-Graben in der Fläche 3 von Norden.

Vedle pravěkých objektů (viz oddíly Neolit a Doba bronzová v prvním čísle tohoto ročníku) byly na dotčených parcelách zaznamenány pozůstatky novověkých aktivit, které se koncentrovaly do východní, respektive jihovýchodní třetiny lokality, do blízkosti komunikace vedoucí po okraji svitavské nivy z Brna do Husovic. Kromě základů zděných staveb, zaznamenaných patrně na indikační skice z roku 1825, se jednalo vesměs o relativně starší, přesněji neurčitelné zahloubeniny, jež příležitostně druhotně sloužily k ukládání odpadu. Jen výjimečně byly mezi nimi rozpoznány výrobní objekty, reprezentované jednou sídlištní jámou s hliněnou pecí a jednou vápenou jámou. Materiál získaný vzorkováním vertikálních řezů umožňuje datovat tyto novověké aktivity do rozmezí 17. až 19. století, což odpovídá dosavadním představám o vývoji sledované části Zábrdovic, vycházejícím z dostupných historických, zejména mapových podkladů. Intruzivní přítomnost keramických zlomků z vrcholného středověku ovšem naznačuje, že v okolí místa je třeba počítat s dosud neodhaleným osídlením ze 13. až 14. století, které lze nejspíše dát do souvislosti s nedalekým strategickým mostem, či brodem přes řeku Svitavu.

Michal Přichystal